

godt og ondt afspejler arkivernes ordnings- og registreringstilstand, og anmelderens eneste generelle indvending er, at den burde være udarbejdet for mange år siden! Når Rigsarkivet forhåbentlig snart bringer en tilsvarende oversigt over akivalierne efter 1848, vil danske forskere være godt hjulpe.

Birgit Bjerre Jensen

SVEN ERIK NORDENBO: Bidrag til den danske pædagogiks historie. Kbh., Museum Tusulanum, 1984. 186 s. Ill. 146,40 kr.

Bogen består af tre dele: For det første en samlet fremstilling af den danske pædagogiks videnskabs historie (tidligere publiceret i bd. X af Københavns Universitet 1479–1979, Kbh. 1980). Dette bidrag udgør nærværende skrifs s. 20–102 med en *Tilføjelse 1984* på s. 103, der fører fremstillingen op til i dag. For det andet en revideret udgave af det ligeledes tidligere publicerede bidrag (i Dansk Filosofi og Psykologi 1926–1976, bd. 2, Kbh. 1977, nærværende skrifs (s. 105–131) med titlen *Om forholdet imellem filosofi og pædagogik i Knud Grue-Sørensen's tanke*. Sættens nissen har været lidt drilagtig i titlen på s. 105. For det tredje bidraget *Om den danske pædagogiks videnskabelige etablering. En undersøgelse af et aspekt ved pædagogikkens videnskabelige historiografi*. Disse tre bidrag er samlet godkendt som licentiatafhandling ved Københavns Universitet i 1983. Forfatteren redegør for de tre bidrags indbyrdes relationer i forordet og den fyldige indledning (11–17).

Det første bidrag er også det første af sin art. Det er derfor godt, at det er gjort tilgængeligt for en bredere kreds. Det er et meget grundigt arbejde, der udover at give en fremstilling af udviklingen i Danmark sætter denne udvikling i internationalt perspektiv. De ordnende – teoretiske, kronologiske og tematiske – udgangspunkter redegøres der for i det tredje bidrag. Fremstillingen bevæger sig både på det videnskabsinterne, det indholdsmæssige og det eksterne, de ydre rammers plan. Det giver fremstillingen både bredde og dybde. Illustrationerne er velvalgte og fremstillingen opleves som et spændende stykke dansk ånds- og institutionshistorie.

Første og andet afsnit hænger organisk sammen. Andet afsnit er en lille, selvstændig, filosofisk afhandling, der rummer en uddybning af et af den forudgående fremstillings mest centrale forfatterskaber i den nyere tid. Det drejer sig – som angivet af titlen – om Knud Grue-Sørensen's forfatterskab. Grue-Sørensen var den første danske professor i pædagogik, da denne lærestol blev oprettet så sent som i 1955. Afhandlingen drejer sig om Grue-Sørensen's erkendelsesteoretiske overvejelser (refleksivitetsbegrebet og disse overvejelser's applikation på pædagogisk teori og praksis). Disse overvejelser indeholder en skarp kritik af determinisme og naturalisme, som rammer centralt ned i bl.a. en marxistisk præget samfundsopfattelse. Forfatterskabet er altfor dårligt kendt, det er derfor godt, at der gøres opmærksom på det. Afhandlingen indeholder desuden synspunkter af principiel interesse for en diskussion om den moderne undervisningsteknologi, hvor både tilhængere og modstandere (Grue-Sørensen var så absolut modstander udfra overvejelser over den menneskelige natur) burde kunne hente stof og referencer til eftertanke.

Det tredje afsnit publiceres for første gang. Det er det afsnit, der har størst interesse for Historisk Tidsskrifts læsere. Dette bidrag indeholder forfatterens refleksioner over pædagogikkens videnskabshistoriografi (og samtidig hermed overvejelser over almene erkendelsesbetingelser i den historiske metier). Disse overvejelser foretages i lys af nyere videnskabsteori – og sociologi. Der henvises til en række internationale arbejder om emnet, der stort set ikke har været behandlet anvendt på den pædagogiske emnekreds herhjemme tidligere.

Der gøres rede for to grundpositioner: internalismen og eksternalismen. Positionerne drøftes og deres respektive begrænsninger klarlægges ved hjælp af eksemplet »den danske pædagogiks videnskabelige etablering« (d.v.s. bogens første afsnit). Forfatterens konklusion er, at begge er nødvendige, men ikke tilstrækkelige.

Diskussionen kan adskilles i to dele, en almen (generelle historieteoretiske overvejelser) og en speciel del (anvendelse på selve værket og den pædagogiske emnekreds). Trods forfatterens – i denne anmelders øjne – lidt efterrationaliserende analyse af teorier og antagelser (struktur, udvalg osv.), der ligger bag fremstillingen, er det spændende at se en forfatter forsøge at gøre sin metode og sit teoretiske udgangspunkt gennemskuelig for læseren med hjælp af teoretiske diskussioner og analyse af bogens infrastruktur. Det er imidlertid det generelle afsnit – navnlig den korte, men meget klare diskussion af realisme kontra konstruktivisme, der påkalder sig opmærksomhed. Konstruktivisme er i og for sig ikke noget nyt fænomen, men formuleringen af positionen er af nyere dato, og den erkendelsesteoretisk funderede diskussion derfor af stor interesse. Selvom konstruktivismens teoretiske fundament ikke kan anses for ganske afklaret, vises den dog at være realismen overlegen på en række punkter. Denne analyse bør læses af enhver historiker med teoretiske interesser. De centrale problemstillinger fremstilles af en filosofisk fagmand, og de findes næppe klarere og mere kortfattet på dansk.

Margit Hurup Nielsen

TRADITION OG KRITIK. Festskrift til Svend Ellehøj. Kbh., Den Danske Historiske Forening, 1984. 435 s. 230 kr. for medlemmer.

Svend Ellehøjs festskrift inledes av Karl-Erik Frandsen med viktiga observationer om lantbruksreformer och verklighet i Barup, där Svend Ellehøjs födelsegård ligger, i närheten av den »rigtiga« Elverhøj. Sist kommer en essä av Niels Steensgaard »Set fra 1984. En model for nyere tids verdenshistorie«, där Orwells visioner blir utgångspunkt för en mycket stimulerande diskussion om det globala perspektivet och om stat, produktionssätt och bondeekonomi i olika kulturer och forskningstraditioner. Men boken handlar inte bara om landsbyn och världen; den ger i sin helhet ett rikt urval av dansk historisk forskning med många anknytningar till även i Sverige aktuella frågor.

Jag noterar att Mikael Venge genom Anders Billes dagbok kan ge stöd för uppfattningen att Kristian III.s förlikning med kejsar Karl betingades av att kungen nu var beredd att överge sina schmalkaldiska bundsförvanter. Förmedlare var den även av Gustav Vasa utnyttjade, gemensamme släktingen Henrik av Braunschweig-Wolfenbüttel. Steffen Heiberg demonstrerar vad de många samti-